

KICHIK BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING MINTAQAVIY IQTISODIY MEXANIZMINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

prof. **Omanov Rustam**

Qarshi davlat texnika universiteti

ORCID: 0000-0002-4235-884X

omanov@kstu.uz

Rahimov Sardor

Qarshi davlat texnika universiteti

ORCID: 0009-0000-9107-6200

max0088.sr@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada mintaqaviy iqtisodiy nazariya va institutsional tahlildan foydalangan holda kichik biznesni mezo-darajada qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmini o'zgartirishning hozirgi holati va strategik ko'rsatmalari ko'rib chiqiladi. Qashqadaryo viloyati va O'zbekiston Respublikasida 2022–2025 yillardagi empirik statistik ma'lumotlardan foydalangan holda, sektorning inson resurslari salohiyati va uning yalpi mintaqaviy mahsulot va yalpi ichki mahsulotni shakllantirishdagi ulushi chuqur qiyosiy tahlil qilinadi. Mahalliy iqtisodiy tizimning makroiqtisodiy anomaliyasi asoslanadi, YaHM tuzilmasida kichik biznesning juda yuqori ustunligi 70,6% gacha va o'zgaruvchan ko'rsatkichlar. Vaqt tendensiyalarini baholash uchun ekonometrik vositalardan foydalangan holda, muallif keng ko'lamlı qo'llab-quvvatlash modelining asosiy institutsional cheklovlarini aniqlaydi va mintaqaning moliyaviy va ishlab chiqarish aloqalarini diversifikatsiya qilishga qaratilgan makroiqtisodiy tartibga solish infratuzilmasini sifatli modernizatsiya qilishning keng qamrovli, ilmiy asoslangan mexanizmini ishlab chiqadi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, iqtisodiy mexanizm, YaHM, YaIM, mintaqaviy bandlik, ekonometrik tahlil, institutsional islohotlar.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ПОДДЕРЖКИ МАЛОГО БИЗНЕСА

проф. **Оманов Рустам**

Каршиский государственный технический университет

Рахимов Сардор

Каршиский государственный технический университет

Аннотация. В статье рассматривается текущее состояние и стратегические направления изменения экономического механизма поддержки малого бизнеса на мезоуровне с использованием региональной экономической теории и институционального анализа. На основе эмпирических статистических данных за 2022–2025 годы по Кашкадарьинской области и Республике Узбекистан проведен углубленный сравнительный анализ кадрового потенциала сектора и его доли в формировании валового регионального продукта и валового внутреннего продукта. Макроэкономическая аномалия местной экономической системы основана на: очень высоком преобладании малого бизнеса в структуре ВРП (до 70,6%) и переменных

показателях. Используя эконометрические инструменты для оценки временных тенденций, автор выявляет основные институциональные ограничения модели крупномасштабной поддержки и разрабатывает всеобъемлющий, научно обоснованный механизм качественной модернизации макроэкономической нормативно-правовой инфраструктуры, направленной на диверсификацию финансовых и производственных связей региона.

Ключевые слова: малый бизнес, экономический механизм, ВРП, ВВП, региональная занятость, эконометрический анализ, институциональные реформы.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF A REGIONAL ECONOMIC MECHANISM FOR SUPPORTING SMALL BUSINESSES

prof. **Omanov Rustam**
Karshi State Technical University
Rahimov Sardor
Karshi State Technical University

Abstract. This article examines the current state and strategic directions for changing the economic mechanism for supporting small businesses at the meso-level using regional economic theory and institutional analysis. Using empirical statistical data for 2022–2025 in the Kashkadarya region and the Republic of Uzbekistan, an in-depth comparative analysis of the human resource potential of the sector and its share in the formation of gross regional product and gross domestic product is carried out. The macroeconomic anomaly of the local economic system is based on: a very high predominance of small businesses in the GRP structure up to 70.6% and variable indicators. Using econometric tools to assess time trends, the author identifies the main institutional limitations of the large-scale support model and develops a comprehensive, scientifically sound mechanism for qualitative modernization of the macroeconomic regulatory infrastructure aimed at diversifying the region's financial and production ties.

Keywords: small business, economic mechanism, GRP, GDP, regional employment, econometric analysis, institutional reforms.

Kirish.

Yangi O'zbekistonda mahalliy hududlarning iqtisodiy o'zini o'zi ta'minlashi va raqobatbardoshligini ta'minlash kichik biznesni qo'llab-quvvatlashning mintaqaviy iqtisodiy mexanizmlarini sifatli rivojlantirish bilan uzviy bog'liqdir. Bozor islohotlarining hozirgi bosqichi davlat siyosatining diqqat markazida milliy darajadan mintaqaviy darajaga tubdan o'tishni taqozo etadi. Respublikaning har bir mintaqasida ishlab chiqarish omillari, tabiiy-iqlim sharoitlari va demografik nisbatlarning o'ziga xos kombinatsiyasi mavjud bo'lib, bu standartlashtirilgan makroiqtisodiy yondashuvlarning samaradorligini istisno qiladi.

Qashqadaryo viloyati yirik agrosanoat makroregion bo'lgan holda, mamlakat milliy iqtisodiyotida alohida strategik mavqega ega. Tarixan, uning yuqori aholi zichligi va ortiqcha ishchi kuchi kichik biznesning mintaqaning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashning asosiy institutsional shakliga aylanganini belgilab berdi. Biroq, iqtisodiyotda miqdoriy jihatdan yuqori darajaga yetgan Qashqadaryodagi kichik biznes o'sishda tizimli cheklavlarga duch keldi. Mintaqaviy hokimiyat organlari tomonidan ularni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmi hozirda keng ko'lamlil tartibga solish salohiyatini tugatayotganini ko'rsatmoqda. Bu aniq statistik ko'rsatkichlar va ekonometrik modellashtirishga asoslangan mintaqaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmini ishlab chiqishning uzoq muddatli istiqbollari obyektiv ilmiy o'rganishni taqozo etadi.

Ushbu maqolaning ilmiy yangiligi mintaqadagi kichik biznes ishchi kuchi va ularning qo'shimcha qiymatga qo'shgan hissasi o'rtasidagi tarkibiy buzilishlar va institutsional

bo'shliqlarni aniqlashdan iborat. Muallif kichik biznesni shunchaki ishsizlikni o'zlashtirishdan YaIM o'sishining yuqori texnologiyali harakatlantiruvchi kuchiga aylantirishga qodir bo'lgan innovatsion mintaqaviy iqtisodiy mexanizmning konturlarini asoslaydi.

Adabiyotlar sharhi.

Kichik biznes iqtisodiyoti, qo'llab-quvvatlashi va xavflarini o'rganishga katta hissa qo'shgan olimlardan, xususan G'arb olimlar an'anaviy ravishda tadbirkorlik nazariyasining evolyutsiyasi, kichik firmalarning innovatsion salohiyati va ularning tarmoqlariga e'tibor qaratadilar. Xususan David Storey (2016), Roy Thurik va Martin Carree va boshqalar (2003) ilmiy ishlarida ushbu sohada eng ko'p iqtibos keltirilgan yevropalik professorlardan biri bo'lishdi. Ular kichik biznes uchun davlat siyosatining asoslarini va ularning o'sishiga to'sqinlik qiluvchi omillarni shakllantirgan. Makroiqtisodiy omillar va o'zini o'zi ish bilan ta'minlash dinamikasini, shuningdek, tsiklik iqtisodiy tebranishlar kichik firmalarning omon qolishiga qanday ta'sir qilishini o'rgangan. Yevropa mamlakatlarida kichik biznesning rivojlanish darajasi va YaIM o'sish sur'atlari o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlikni ko'rsatib berishgan.

Rossiyalik olimlar ko'pincha institutsional muhit, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash infratuzilmasi, inqiroz davrida moliyaviy barqarorlik va mintaqaviy rivojlanish xususiyatlariga e'tibor qaratadilar. Ulardan Vladimir Yakovlevich Gorfinkel (2010), Mixail Grigorievich Lapusta (2026), Aleksandr Yuryevich Chepurenko va boshqalar (2007) ilmiy ishlarida Transformatsion iqtisodiyotda kichik biznes funktsiyalarining keng qamrovli tasnifini va uni tashkil etish tamoyillarini ishlab chiqdi, kichik biznes faoliyatidagi xatarlarni va ularni boshqarish metodologiyasini chuqur o'rganishdi, kichik biznesning institutsional va sotsiologik tahlilini taqdim etdi, "majburiy" va "ixtiyoriy" tadbirkorlik tushunchalarini farqladi.

O'zbekistonda tadqiqot yo'nalishi iqtisodiy modernizatsiya, kichik biznes orqali ishsizlikni kamaytirish, raqamlashtirish jarayonlari, ayniqsa mintaqalar bo'yicha va moliyaviy va kreditni qo'llab-quvvatlash mexanizmlariga yo'naltirilgan. Olimlarimizdan Abduraxmonov Kalandar Xodjaevich (2019), Shadieva Gulnora (2025), Abdullayeva (2023) va boshqalar ilmiy ishlarida mintaqalarda shu jumladan Qashqadaryo va boshqa mintaqalarda, kichik biznesning uy xo'jaliklari daromadlarini oshirish va bandlikni ta'minlashdagi rolini asoslagan, Oilaviy tadbirkorlikni o'rganish, uni diversifikatsiya qilish mexanizmlari va kichik va o'rta biznesning institutsional barqarorligini oshirishga ixtisoslashgan, elektron hisobot tizimlari va onlayn platformalarning joriy etilishi ta'sirida kichik va o'rta biznesning o'zgarishini o'rgangan, mamlakatda venchur kapitalni moliyalashtirish va kichik innovatsion korxonalarini yaratishni tahlil qilishgan.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotning metodologik asosi fazoviy iqtisodiyot tamoyillariga, korporativ tizimlarning tarkibiy va funktsional tahliliga va endogen o'sish nazariyasiga asoslangan. Tadqiqot gipotezalarini tasdiqlash uchun 2022–2025 yillar oralig'i uchun ikkita mustaqil statistik blokdan tasdiqlangan dinamik qatorlar qo'llanildi.

1-jadval

Kichik biznesda bandlik darajasi (Qashqadaryo viloyati O'zbekiston Respublikasi bilan taqqoslaganda, 2022–2024 yillar, ming kishi)

№	Hudud	2022-y	2023-y	2024-y
1	Qashqadaryo	943,8	952,4	1020,1
	O'zbekiston bo'yicha	10131,1	10373,3	10628,7

Manba: O'zstat.uz sayti ma'lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.

Tadqiqot usullari gorizontaal va vertikal moliyaviy-iqtisodiy tahlil, zanjirli va bazaviy o'sish sur'ati usullari va juftlashgan oddiy eng kichik kvadratlar (OLS) chiziqli regressiya modellaridan foydalangan holda ekonometrik trend tahlilini o'z ichiga oladi. Trend modelining spetsifikatsiyasi quyidagicha:

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 \times t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Bu yerda

Y_t - t yil ichida kichik biznesning YaIM yoki YaIMdagi ulushi;

t - vaqt parametri (trend);

β_1 - trend yo'nalishi koeffitsienti.

Parametrlarning statistik ahamiyati Fisher va Student t -testlari yordamida baholandi, aniq p -qiymatlar hisoblab chiqildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Qashqadaryo viloyati va O'zbekiston Respublikasidagi kichik biznes operatsiyalarining kadrlar va makrostruktural parametrlarini har tomonlama aks ettiruvchi umumlashtirilgan empirik ma'lumotlar 1 va 2-jadvallarda keltirilgan.

2-jadval

Kichik biznesning yalpi mintaqaviy mahsulot va yalpi ichki mahsulotga tarkibiy hissasi (2023–2025, % da)

№	Hudud	2023 y	2024y	2025y
1	Qashqadaryo	69,8	70,6	69,2
	O'zbekiston bo'yicha	53,8	53,5	52,2

Manba: O'zstat.uz sayti ma'lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.

Natijalar tahlili Qashqadaryo viloyati aholisining tadbirkorlik sohasidagi ishtiroki tezlashganini ko'rsatdi. Ikki yil ichida ish bilan band bo'lganlar soni 8,08% ga o'sib, 943,8 ming kishidan 1020,1 ming kishiga yetdi, bu esa respublika bo'yicha o'rtacha +4,91% dan sezilarli darajada oshdi. Viloyatdagi kichik bizneslar bir million ish o'rni yaratish chegarasidan oshib ketdi.

Ushbu jadvallar noyob mintaqaviy anomaliyani ko'rsatadi: kichik biznesning Qashqadaryo viloyati YaIMga qo'shgan hissasi misli ko'rilmagan darajada yuqori bo'lib, 2025-yilda 69,2% ni tashkil etdi, bu esa milliy o'rtacha ko'rsatkich atigi 52,2% ni tashkil etdi. Biroq, bu dinamik tendentsiya pasayish tendentsiyasini ko'rsatdi: 2024-yilda 70,6% ga yetganidan so'ng, mintaqa YaIMdagi kichik biznesning ulushi 1,4 foiz punktga kamaydi. Ekonometrik tahlil uzoq muddatli tendentsiyaning beqarorligini tasdiqladi (p -qiymati = 0,719), bu esa tasodifiy bozor omillarining institutsional tartibga solish dastaklariga nisbatan ustunligini ko'rsatadi.

Olingan natijalarni muhokama qilish biznesni qo'llab-quvvatlovchi iqtisodiy mexanizmlardagi chuqur makrostrukturaviy nomutanosiblikni ko'rsatadi. Kichik biznesning Qashqadaryo viloyati YaHMning taxminan 70% ni tashkil qilishi mintaqadagi yirik korporativ sektorning kritik darajasi va rivojlanmaganligidan dalolat beradi. Mintaqa iqtisodiyoti kichik chakana savdo va samarasiz oilaviy agrobiznes tomonidan monopollashtirilgan.

Bandlik ma'lumotlari va sektorning YaHMdagi ulushini taqqoslash fundamental iqtisodiy qarama-qarshilikni ko'rsatadi: sektor ishchi kuchining tez va tez o'sishiga qaramay (band bo'lganlarning 8,08%), uning qo'shimcha qiymat ishlab chiqarishdagi ulushi kamayib bormoqda (70,6% dan 69,2% gacha). Bu makromintaqadagi kichik biznes sub'ektlari orasida mehnat unumdorligining pasayishi va texnologik samaradorlikning pasayishining klassik empirik dalilidir. Oddiy miqdoriy ko'rsatkichlarga (ro'yxatdan o'tgan sub'ektlar soni, berilgan mikrokreditlarning yalpi hajmi) qaratilgan mavjud mintaqaviy iqtisodiy qo'llab-quvvatlash mexanizmi sektorni "keng rivojlanish tuzog'i"ga tushirdi. Kichik bizneslar ishchi kuchini

o'zlashtiradi, ammo ilg'or uskunalarni sotib olish uchun uzoq muddatli moliyaviy resurslarga ega emas, bu esa inflyatsiya va tartibga solish xarajatlari bosimi ostida ularning YaIMdagi ulushining pasayishiga olib keladi. Natijada, mintaqaviy mexanizmni rivojlantirish istiqbollari tanlab qo'llab-quvvatlashning innovatsion modeliga o'tish bilan bog'liq bo'lishi kerak.

Xulosa va takliflar.

Ushbu keng qamrovli iqtisodiy tahlil shuni ko'rsatadiki, kichik biznes Qashqadaryo viloyatida iqtisodiy tizimning qo'llab-quvvatlovchi asosi bo'lib xizmat qiladi va YaIMning 70,6% gacha hissasini tashkil qiladi. Biroq, samaradorlikning pasayishi tendentsiyasi mintaqaviy hokimiyat organlari tomonidan mintaqaviy iqtisodiy qo'llab-quvvatlash mexanizmini zudlik bilan modernizatsiya qilishni talab qiladi. Mexanizmni o'zgartirishning istiqbolli usullari sifatida quyidagi vositalar taklif etiladi:

- miqdoriy qo'llab-quvvatlash mezonlaridan sifat jihatidan o'tish - faqat yillik unumdorlik o'sishini ko'rsatadigan va raqamli texnologiyalarni qo'llayotgan kichik bizneslar uchun mintaqaviy soliq va infratuzilma imtiyozlari tizimini joriy etish.

- mahalliy "Yirik-Kichik biznes" ishlab chiqarish klasterlarini shakllantirish - mintaqadagi yirik davlat va xorijiy sanoat korxonalarini mahalliy kichik bizneslarga autsorsing va subpudrat berishga iqtisodiy jihatdan jalb qiladi, bu ularga barqaror uzoq muddatli talab va kapital oqimini kafolatlaydi.

- tayyor kommunal infratuzilmaga ega kichik biznes uchun ixtisoslashgan mintaqaviy sanoat zonalarini yaratish — ishlab chiqarish maydonlarini bozor narxlaridan pastroq belgilangan stavkalar bo'yicha ijaraga berish, bu esa tadbirkorlarning ichki aylanma mablag'larini texnologik qayta jihozlash uchun bo'shatish va mintaqaning YaIMdagi ulushining pasayishini to'xtatish imkonini beradi.

Adabiyotlar / Лумепамыпа / Reference:

David J. Storey. (2016) «Understanding the Small Business Sector».1st edition, Routledge, London. P-280.

David J. Storey. «Small Business and Entrepreneurship». Financial Times Prentice Hall. New-York. 2010. P-550.

Farmonovich Omanov Rustam. "Understanding Financial Performance: Key Metrics AND How to Calculate Them." European Journal of Business Startups and Open Society 4.3: 330-333.

Mirziyoyev Sh. (2025) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi. 26.12.2025.

Omanov Rustam Farmonovich. (2025) O'zbekistonda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda bank tizimini o'rni // Science and education in agriculture. September №9, Volume 9, Issue 9, ISSN:3030-3222, 126-130 bet.

Omanov Rustam Farmonovich. (2025) Raqamli moliya xizmatlarining rivojlanishi va uning iqtisodiyotga ta'siri // Science and education in agriculture. September №9, Volume 9, Issue 9, ISSN:3030-3222, 141-145 bet.

Omanov Rustam Farmonovich. (2026) O'zbekistonda islom banklarini rivojlantirishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni // Development of science. Yanvar №1, Volume 6, Issue 1, ISSN:3030-3907, 279-285 bet.

Roy Thurik, Martin Carree. (2003) «The Impact of Entrepreneurship on Economic Growth» Kluwer Academic Publisher. Dordrecht, The Netherlands. P-471.

Абдуллаева Д.Б. (2023) «Роль цифровых технологий в повышении эффективности малого бизнеса в Узбекистане» // Инновационная экономика, Журнал. Карши. Т-2, №2, с-185-190.

Абдурахманов Каландар Ходжаевич, (2019) «Экономика труда» ФГБОУ ВО РЭУ им.Г.В.Плеханова –Москва. С-335.

Горфинкель Владимир Яковлевич (2016) «Экономика фирмы». –Москва: Издательство Юрайт, - 485 с.

Горфинкель Владимир Яковлевич, (2010) «Малое предпринимательство: организация, управление, обеспечение», ИНФРА-М. –Москва. С-347.

Лапуста Михаил Григорьевич, (2026) «Предпринимательство», ИНФРА-М. –Москва. С-385.

Салимов Б.Т. (2025) Статистический и эконометрический анализ динамики ВРП // Экономика Нового Узбекистана. № 1. - С. 14-22.

Чепуренко Александр Юрьевич, (2007) «Социология предпринимательства», Изд-во ГУ ВШЭ. –Москва. С-386.

Шадиева Гулнора Мардиевна, (2025) «Развитие малого бизнеса в Узбекистане: стратегии поддержки и перспективы роста»// Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. Jurnal. Yanvar. №1, p- 493-500